

Yhdysvaltain yllirajainen länsi

Janne Lahti:

The American West and the World. Transnational and Comparative Perspectives. Routledge 2019. 189 s. ISBN 978-1-138-18734-4.

Dosentti Janne Lahden monografia *The American West and the World* on Suomen Kulttuurirahaston tukeman tutkijatohtorikauden päätuotos. Se on tiivis yleisesitys Yhdysvaltain Lännen historian tutkimuksen uusista tuulista ja lyhyt johdatus ”globaaliin Lännen historiaan” (*Western history as global history*). Lukija perehdytetään alle kahdessasadassa sivussa transnationaalisuuden, vertailevan imperiumien tutkimuksen ja globaalihistorian merkitykseen Lännen historian nykytutkimuksessa. Teos purkaa myyttistä kuvaa ”villistä lännestä” amerikkalaisen yhteiskuntakehityksen erityistapauksena ja yhdistää Pohjois-Amerikan länsiosan kehityskuluihin muualla maailmassa. Teemaan johdattaa Lahden oma henkilöhistoria. Lahti on tutkinut pitkään Lännen historiaa – viime vuosina etenkin saksalaisen imperialismin kytköksiä Yhdysvaltain asutuskolonialismiin –, mutta hänen kiinnostuksensa lännenkulttuuriin heräsi jo lapsena. Kirjoittaja varttui 1980-luvun Suomessa, jossa ”villistä lännestä” opittiin muun muassa belgialaisista ja italialaisista sarjakuvista (Lucky Luke ja Tex Willer) sekä italialaisista spagetti western -filmeistä. Vaikka vasta tutkijankoulutus opetti Lahden sanallistamaan kokemustaan, hän ymmärsi jo varhain, ettei Länsi ole vain amerikkalaista omaisuutta, vaan osa ”kollektiivista, globaalia historiaamme” (s. 2).

Lahti asemoi teoksensa kolmen tutkimuskeskustelun risteämään. Hän ammentaa ensinnäkin kritiikistä, jota amerikkalaishistorioitsija Frederick Jackson Turnerin kuulu rajaseututeesi (*frontier thesis*) on yli vuosisadan

ajan kirvoittanut. Turnerin vuonna 1893 esittelemän teesin mukaan Mississippi-joen länsirannan ja Tyynenmeren välillä tarjolla ollut ”vapaa” maa ja jatkuvasti laajennut valkoinen uudisasutus loivat ainutlaatuiset edellytykset käytännönläheisen, individualistisen ja demokraattisen yhdysvaltalaisen identiteetin rakentumiselle. Länsi opetti amerikkalaiset ihannoimaan vapautta ja karsastamaan hierarkioita. Myöhemmät kriittiset historioitsijapolvet ovat myöntäneet Lännen merkityksen amerikkalaiselle identiteetille, mutta pyrkineet eroon turnerilaisesta angloamerikkalaiskeskisuudesta ja monipuolistamaan kuvaa Lännestä. Vaikka Turner-kritiikin juuret ulottuvat 1900-luvun alkuun, on etenkin 1980-luvulla noussut uusi lännenhistoria tuonut näkyvästi esiin perinteisen lännenhistorian unohtamia toimijaryhmiä, kuten alkuperäiskansoja, naisia ja orjia. Se on korostanut sukupuolen, luokan ja rodun valtahierarkioiden merkitystä, ja pohtinut lännenhistorian roolia Yhdysvaltain globaalissa vallankäytössä. Lahden teos tarjoaa oivan johdatuksen näihin uuden lännenhistorian keskeisiin teemoihin.

Lisäksi Lahti asemoi näkökulmaansa imperiumien globaalihistoriaan sekä rajaseutututkimukseen (*borderland studies*). Yhdysvaltalaisessa historian tutkimuksessa on perinteisesti suhtauduttu imperiumi-käsitteeseen varoen, sillä maan omakuva on ollut korostetun tasavaltalainen ja antikolonialistinen. Viime vuosina imperiumin ja kolonialismin käsitteet ovat kuitenkin yleistyneet Yhdysvaltoja tutkivien historioitsijoiden analyyseissa, mistä Lahdenkin teos osaltaan kertoo. Tutkijat ovat purkaneet ymmärrystä amerikkalaisen yhteiskuntakehityksen erityislaatuudesta ja yhdistäneet maan 1800-luvun asutushistorian samanaikaisiin imperiuminrakentamisprojekteihin muualla maailmassa. Vertailua on helpottanut asutuskolonialismin (*settler colonialism*) analyttinen käsite. Sillä tarkoitetaan kolonialismin muotoa, jossa siirtomaavaltan perustuu valloituksen, uudisasutukseen sekä alkuperäiskansojen syrjäyttämiseen tai tuhoamiseen. Amerikan Lännen kontekstissa käsite mahdollistaa vertailun väkivaltaisiin uudisasutusprojekteihin muualla maailmassa, esimerkiksi Australiassa, Etelä-Afrikassa, Algeriassa ja Siperiassa. Myös rajamaata tai rajaseutua tarkoittava *borderland*-käsite on luonut puitteita vertailulle. Lännen viitekehityksessä *borderland*-käsitettä on käytetty etenkin Yhdysvaltain ja Meksikon välisen huokoisen poliittisen, kulttuurisen ja sosiaalisen rajan analyysiin, mutta myös esimerkiksi Kanadan-vastaisen rajan ja Tyynenmeren kulttuurivaihdon tarkasteluun.

The American West and the World jakautuu kahteen pääluokkaan, joista ensimmäinen esittelee Lännen yllirajaista historiaa pääosin kronologisesti 1500-luvulta 1900-luvulle. Jälkimmäinen pääluokka jakautuu temaattisiin alalukuihin, jotka käsittelevät kolmea lännenhistoriaa muovannutta ilmiötä – väkivaltaa, intiimisuhteita

ja populaarikulttuuria – globaalihistoriallisesta näkökulmasta. Ensimmäisessä pääluvussaan Lahti osoittaa, miten Läntenä tunnetuksi tullut laaja maa-alue muotoutui ylijarjaiseksi kontaktivyohtykkeeksi jo vuosisatoja ennen Yhdysvaltain syntyä. Lahti viittaa Pohjois-Amerikan länsiosat 10 000–20 000 vuotta sitten asuttaneisiin aasialaiskansoihin Lännen ensimmäisinä ”transnationaalina valloittajina”, mutta käsittelee esikolumbiaanista historiaa vain lyhyesti. Tarkempi tarkastelu alkaa 1500-luvun alusta, jolloin espanjalaisia alkoi saapua alueelle. Lahti esittelee, miten eurooppalaisten hevoset, aseet ja taudit muovasivat Pohjois-Amerikan länsiosan demografiaa ja ekosysteemejä, ja miten Espanjan, Britannian, Ranskan ja Venäjän imperiumien 1600- ja 1700-luvuilla kiristynyt kilpailu sitoi aluetta globaaleihin kaupallisiin, kulttuurisiin ja poliittisiin verkostoihin. Eurooppalaisvaltoja toi läntiseen Pohjois-Amerikkaan paitsi mantereen omat luonnonvarat, kuten turkikset, myös niiden halu löytää nopea meritie läntisestä Euroopasta Kiinaan. Aleutit, chinookit, makahit ja muut läntisen Pohjois-Amerikan alkuperäiskansat eivät olleet vain eurooppalaisten imperiumien valtataistelun passiivisia kohteita, vaan aktiivisia poliittisia ja taloudellisia toimijoita muun muassa turkiskaupan välikäsinä.

1800-luvun Lännen käsittelyssään Lahti nojaa uuteen tutkimukseen, joka on korostanut Yhdysvaltain liittovaltion kontrollin haurautta ja imperiumien välisen valtataistelun jatkumista. Muodollinen valta ei muuttunut mutkitta tosiasialliseksi kontrolliksi. Vielä vuosisadan alkuvuosikymmeninä Yhdysvallat joutui kamppailemaan Lännen hallinnasta paitsi eurooppalaisimperiumien myös vahvojen intiaanivaltojen, kuten comanchien ja siouxien kanssa. Kalifornian 1850-luvun kultakuume, ylimantereinen rautatieyhteys (1869) ja liittovaltion vahvistuminen sisällissodassa sitoivat Länttä yhä tiiviimmin Washingtoniin vuosisadan toisella puoliskolla, mutta keskusvalta pysyi yhä monilta osin hauraana. Etäisyys metropolista loi yhtymäkohtia eurooppalaisimperiumien merentakaisiin siirtomaihin, ja Lahti kytkee 1800-luvun Amerikan Lännen kehityksen ”asutuskolonialistisiin vallankumouksiin” muualla maailmassa. Asutuskolonialistisia projekteja Pohjois-Amerikassa, Australiassa, eteläisessä Afrikassa, Algeriassa ja Aasian-puoleisella Venäjällä yhdisti väkivaltainen valloituspolitiikka, kaukosiirtolaisuuden tukeminen ja pysyvän uudisasutuksen kannustaminen, mikä syrjäytti alkuperäistä väestöä. Rakenteellisen samankaltaisuuden lisäksi projekteja yhdistivät monenlaiset konkreettiset yhteydet. Asutuskolonialistiset vallat esimerkiksi jakoivat asiantuntijatietaa, mistä kiinnostavana esimerkkinä Lahti nostaa esiin Saksan Lounais- ja Itä-Afrikan siirtomaahallintojen tutkimustyön Yhdysvaltain länsiosissa. Saksalaiset näkivät amerikkalaiset intiaanireservaatit ja uudisasukasfarmit esikuvana saksalaiselle asutuskolonialismille Afrikassa.

Asutuskolonialismeissa oli myös eroja. Kenties arkaluonteisin debatti vertailevan kolonialismintutkimuksen kentällä liittyy natsi-Saksan väestöpolitiikkaan Itä-Euroopassa toisen maailmansodan aikana. Viime vuosina yhä useammat historioitsijat ovat analysoineet kansallissosialistista ideologiaa eurooppalaisen imperialismin ja asutuskolonialismin kontekstissa. Amerikan Länteenkin liittyvällä kuvastolla oli roolinsa natsien mielikuvituksessa. Hitlerin tiedetään esimerkiksi puhuneen Ukrainasta Saksan Kaliforniana ja viitanneen neuvostopartaaneihin intiaanisureina. Osa holokaustin ja kansallissosialismin tutkijoista kuitenkin arvostelee natsien valloituspolitiikan vertaamista länsimaiseen kolonialismiin, sillä vertailuasetelman pelätään peittävän natsismin erityislaatuisuuden ja jopa vähättelevän juutalaisten kansanmurhaa. Samanlaisia väittelyitä on käyty jo pitkään vertailevan kansanmurhatutkimuksen kentällä.¹ Lahti käsittelee debattia taiten, viitaten muun muassa saksalaishistorioitsija Edward Westermannin tutkimuksiin. Lahti puolustaa vertailevaa kolonialismintutkimusta, mutta peräänkuuluttaa samalla eri tapausten erityispiirteiden tarkkaa huomioimista. *Lebensraum*-projektin esimerkiksi erotti amerikkalaisesta lännenvaltauksesta sen tiukka valtiovetoisuus, kategorinen assimilaatiovastaisuus ja eksplisiittinen kansanmurhataivoite.

The American West and the World toimii paitsi perehdytyksenä viimeaikaiseen lännentutkimukseen myös johdatuksena globaalihistorian ja vertailevan imperiumien tutkimuksen keskeisiin kysymyksiin. Yleistajuisen muotonsa vuoksi teos ei juuri viivy kysymysten herättämissä historiografisissa ja teoreettisissa debatteissa, mutta se tarjoaa avaimia syvemmälle perehtymiselle. Jokaista alalukua seuraa kattava kirjallisuusluettelo, joka pitää sisällään niin klassikkoteoksia kuin ajankohtaista, teoreettisesti uraauurtavaa tutkimusta edeltävän luvun teemoista. Teoksen viiteapparaatti on kevyt, ja vain suorat sitaattit on varustettu alaviittein. Ratkaisu hankaloittaa hieman kirjallisuusluettelon käyttöä, mutta tekee kirjasta kompaktimman ja nopealukuisemman. Lahden oivallinen johdatusteos innostanee Pohjois-Amerikan historian opiskelijoita ja tutkijoita, mutta myös transnationaalista ja globaalista historiasta laajemmin kiinnostuneita.

Aleksi Huhta, tutkijatohtori
Helsingin yliopisto

1. Ks. esim. Saul Friedländer, *A Fundamental Crime*. 9.9.2021, k-larevue.com/en/saul-friedlander-a-fundamental-crime/ (14.9.2021).